

CRNA GORA
UPRAVA ZA STATISTIKU

METODOLOGIJA

ANKETA O DOHOTKU I USLOVIMA ŽIVOTA (EU-SILC)

83	METODOLOŠKO UPUTSTVO	83
-----------	-----------------------------	-----------

Podgorica, decembar 2019. godine

Sadržaj

METODOLOŠKE OSNOVE	- 3 -
Cilj istraživanja	- 3 -
Uzorak	- 4 -
Teritorijalni obuhvat	- 4 -
Referentni period	- 5 -
Period sprovođenja istraživanja	- 5 -
Organizacija, priprema i sprovođenje istraživanja	- 5 -
Instrumenti za sprovođenje ankete	- 5 -
Definicije	- 6 -
Usklađenost sa propisima EU	- 9 -

Pravni osnov za sprovođenje godišnjeg istraživanja ankete o dohotku i uslovima života je Zakon o zvaničnoj statistici i sistemu zvanične statistike („Sl. list Crne Gore“, br. 18/12 od 30. 03. 2012, 47/19 od 12. 08. 2019) i Godišnji plan zvanične statistike.

Zakonom o zvaničnoj statistici i sistemu zvanične statistike izvještajne jedinice su dužne da daju podatke u zahtijevanoj formi. Individualni podaci dobijeni istraživanjem su zaštićeni i koriste se isključivo u statističke svrhe.

METODOLOŠKE OSNOVE

Cilj istraživanja

Anketa o dohotku i uslovima života predstavlja izvor za komparativnu statistiku podataka o raspodjeli dohotka i socijalnoj isključenosti na evropskom nivou.

Anketom o dohotku i uslovima života se dobijaju dvije vrste godišnjih podataka:

- Podaci o dohotku, siromaštvu, uslovima života u određenom vremenskom periodu ili u određenom vremenskom presjeku (*Cross-sectional-ni* podaci);
- Podaci koji se odnose na pojedinačne promjene nivoa tokom vremena, pri čemu se prate kontinuirano u razdoblju od četiri godine (*Logitudinal-ni* podaci).

Glavni ciljevi sprovođenja ovog istraživanja su:

- Proizvodnja indikatora o relativnom siromaštvu, nejednakosti i uslovima života građana Crne Gore
- Razvoj istraživanja u skladu sa regulativama i metodologijom EUROSTAT-a
- Međunarodna uporedivost podataka
- Unapređenje saradnje sa drugim institucijama kako bi se promovisalo / obezbijedilo korišćenje administrativnih izvora (registara) pri sprovođenju Ankete o dohotku i uslovima života.

Prikupljanje podataka u istraživanju Anketa o dohotku i uslovima života vrši se metodom “lice u lice”, korišćenjem papirne verzije upitnika (PAPI metod anketiranja).

Referentno stanovništvo za istraživanje Anketa o dohotku i uslovima života su domaćinstva i njihovi članovi koji u vrijeme prikupljanja podataka borave na teritoriji Crne Gore.

Jedinice anketiranja su domaćinstva na teritoriji Crne Gore izabrana metodom slučajnog uzorka, kao i svi članovi domaćinstva starosti 16 i više godina.

Domaćinstvom se smatra:

- a) **zajednica lica** čiji članovi zajedno stanuju, zajednički se hrane i zajednički troše ostvarene prihode (višečlano domaćinstvo),
- b) **samac** koji živi, hrani se samostalno i troši ostvarene prihode (jednočlano odnosno samačko domaćinstvo).

Jedinice anketiranja su i članovi domaćinstva koji su privremeno odsutni u sledećim slučajevima:

- a) članovi domaćinstva koji su privremeno odsutni kraće od 12 meseci,
- b) učenici i studenti koji se smatraju članovima domaćinstva bez obzira na dužinu boravka izvan svog domaćinstva (u školama, na studijama),
- c) lica koja rade ili se školuju u drugom mjestu u zemlji ili inostranstvu, imaju ekonomske veze sa domaćinstvom ili borave u domaćinstvu više od mesec dana tokom godine, a nemaju svoje domaćinstvo.

Ovo istraživanje ne uključuje:

- a) kolektivna domaćinstva (bolnice, manastiri, zatvori i slično),
- b) privremeno prisutna lica (npr. gosti) koji su članovi drugih domaćinstava,
- c) osobe koje borave u drugom mjestu u zemlji ili inostranstvu duže od 12 meseci,
- d) podstanare koji žive sa članovima domaćinstva u istom stanu ili kući, a ne hrane se zajedno sa ukućanima.

Uzorak

Okvir za izbor uzorka domaćinstava je Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. godine. Uzorak domaćinstava je dvoetajni uzorak stratifikovan po teritoriji (sjever, centar, jug i Podgorica) i tipu naselja (gradsko, ostalo), pri čemu su jedinice prve etape popisni krugovi, a jedinice druge etape domaćinstva. Uzorak na godišnjem nivou je oko 5 200 domaćinstava. Zamjene domaćinstava nijesu dozvoljene.

Uzorak prati rotacionu šemu, što podrazumijeva da određeni broj domaćinstva ostaju u uzorku (tj. mogu biti anketirana) četiri uzastopne godine. Ukupan uzorak za svaku godinu podijeljen je u četiri nezavisna i nepreklapajuća poduzorka - panela tzv. rotacione grupe, jednake po veličini i dizajnu uzorka koji reprezentuje cijelu populaciju. Svake godine jedna rotaciona grupa iz prethodne godine se isključuje iz uzorka i nova rotaciona grupa se uključuje u uzorak.

Teritorijalni obuhvat

Anketa o dohotku i uslovima života sprovodi se na teritoriji Crne Gore, i obradom se obezbjeđuju podaci za Crnu Goru.

Referentni period

Referentni period predstavlja vremenski period na koji se odnosi podatak prikupljen anketiranjem. Anketa o dohotku i uslovima života koristi različite referentne periode za različite oblasti istraživanja:

Referentni period za dohodak: je period od 12 mjeseci tj. prethodna kalendarska godina.

Referentni period za materijalnu deprivaciju je trenutak anketiranja.

Referentni period za brigu o djeci do 12 godina: odnosi se na tipičnu (uobičajnu) sedmicu u kojoj se vrši anketiranje. Ako je datum anketiranja prije ili tokom školskih ljetnih praznika, referentni period za brigu o djeci biće tipična nedjelja u periodu od januara do datuma anketiranja.

Period sprovođenja istraživanja

Istraživanje Anketa o dohotku i uslovima života sprovodi se jednom godišnje u trajanju od dva mjeseca (terenski rad istraživanja obavlja se u aprilu i maju).

Organizacija, priprema i sprovođenje istraživanja

U skladu sa Planom statističkih istraživanja, organizaciju, pripremu i sprovođenje istraživanja Anketa o dohotku i uslovima života istraživanja, kao i obradu prikupljenih podataka, vrši Uprava za statistiku Crne Gore, a neposredni izvršioци ankete su: anketari i kontrolori.

Uprava za statistiku obavlja sve poslove pripreme za pravilno i uspješno sprovođenje istraživanja. U tu svrhu obavlja i sledeće poslove: izrađuje metodologiju za istraživanje, vrši izradu upitnika, određuje okvir za izbor izvještajnih jedinica, vrši izbor i sastavlja adresar izvještajnih jedinica, štampa materijal za sprovođenje istraživanja i isti dostavlja anketarima.

Anketar je dužan da odgovorno i na vrijeme obavi sve poslove koji su mu povjereni. Anketar je obavezan da prisustvuje cjelokupnoj instruktaži nakon koje će se izvršiti testiranje. U slučaju da ne prisustvuje instruktaži i ne položi test, anketar ne može da vrši anketiranje. Anketar je dužan da kontroloru daje na uvid popunjene upitnike.

Instrumenti za sprovođenje ankete

Za sprovođenje Anketa o dohotku i uslovima života utvrđeni su sledeći metodološki instrumenti:

- Spisak domaćinstava izabраниh u uzorak – adresar
- *Upitnik SILC 1-01/A* - sadrži osnovne informacije o domaćinstvu i svim članovima domaćinstva, kao i o tome da li je domaćinstvo prihvatilo da bude anketirano ili ne. Osnovne informacije o domaćinstvu obuhvataju identifikaciju domaćinstva, adresu i kontakt informacije, strukturu domaćinstva, da li su članovi domaćinstva prisutni u domaćinstvu, odseljeni ili umrli, doseljeni, kao i brigu o djeci do 12 godina starosti.

- *Upitnik SILC 1-01/B* - sadrži detaljnije podatke o samom domaćinstvu, stanovanju tj. kvalitetu života, vlasnicima stana, zakupcima stana, dohotku i troškovima na nivou domaćinstva, socijalnim davanjima i porodičnih dodataka, kao i podatke o vrijednosti proizvoda proizvedenih za sopstvenu potrošnju.
- *Upitnik SILC 1-01/C* - sadrži podatke o članovima domaćinstva starijim od 16 godina, njihovom obrazovanju, ekonomskoj aktivnosti (da li je lice bilo zaposleno u referentnoj sedmici, kao i podatke o glavnom poslu, prethodnom poslu i o aktivnom traženju posla u zadnje 4 nedjelje), dohotku (po osnovu zaposlenih radnika kod poslodavca, kao i primanja po osnovu samozaposlenosti), zdravlju, kao i materijalnoj deprivaciji.
- Uputstvo za anketare.

Definicije

Raspoloživi dohodak domaćinstva je dohodak koji je, posle plaćenih poreza i doprinosa, raspoloživ domaćinstvu za potrošnju i štednju. Komponente raspoloživog dohotka domaćinstva čine:

- novčani dohodak od rada (za zaposlene i samozaposlene),
- dohodak od kapitala,
- penzije,
- socijalne transfere i ostale transfere koje domaćinstvo prima od osoba koje nijesu članovi domaćinstva.

U raspoloživi dohodak nijesu uključeni:

- prihodi od sive ekonomije,
- uštedevina i primljeni pokloni,
- prihodi u naturi (vrijednost proizvodnje domaćinstva za sopstvene potrebe).

Prihod od proizvodnje dobara za sopstvene potrebe podrazumijeva vrijednost hrane i pića koje domaćinstvo samo proizvede i potroši za sopstvene potrebe. U ruralnim oblastima kao i u sjevernom dijelu Crne Gore, standard stanovništva uveliko zavisi od sopstvene proizvodnje. Novčani prihodi stanovništva koji se bave sopstvenom proizvodnjom mogu biti vrlo niski i ukazivati na vrlo nizak standard što ne mora biti slučaj zbog značajne vrijednosti sopstvene proizvodnje.

Dohodak od rada obuhvata dohodak od glavnog posla i dodatnih poslova koje plaća poslodavac (zarada, prekovremeni rad, sredstva dobijena raspodjelom profita firme, zimnica, topli obrok, 13. plata i sl.) kao i prihod koji lice ostvaruje po osnovu samostalnog organizovanja poslovne djelatnosti.

Dohodak od kapitala obuhvata prihode od kamata na štednju i depozita, dividende i prihod od iznajmljivanja zemljišta, stana ili druge nekretnine.

Socijalni transferi obuhvataju naknade za slučaj nezaposlenosti, naknade za bolovanje, dječji dodatak, naknadu za porodijsko odsustvo kao i druge novčane socijalne naknade koje plaća država.

Neto privatni transferi obuhvataju redovnu novčanu pomoć koju domaćinstvo pruža ili prima od osobe koja živi u drugom domaćinstvu u zemlji ili inostranstvu.

Ekvivalentni raspoloživi dohodak je raspoloživi dohodak domaćinstva ravnomjerno raspoređen i raspodijeljen među članovima domaćinstva prema modifikovanoj OECD skali ekvivalencije. Funkcija OECD skale je da omogući poređenje blagostanja domaćinstava sa različitim demografskim obilježjima. Troškovi pojedinih članova domaćinstva nijesu međusobno jednaki, jer:

a) postoji ekonomija obima tj. svaki dodatni član donosi manje troškove od prvog, pošto neki troškovi ostaju fiksni ili gotovo fiksni,

b) izdržavanje djece košta manje nego izdržavanje odraslih. Ukupni raspoloživi dohodak se, zbog toga, ne dijeli sa brojem stvarnih članova domaćinstva nego sa korektivnim brojem koji se dobija korišćenjem navedene skale ekvivalencije uz pomoć koje se koriguje veličina domaćinstva.

Prema ovoj skali, prvi odrasli član domaćinstva dobija vrijednost 1, drugi i ostali odrasli članovi stari 14 i više godina vrijednost 0,5 i djeca ispod 14 godina dobijaju vrijednost 0,3.¹ Tako dobijeni iznos dohotka po ekvivalentnom odraslom licu se dodjeljuje svakom članu domaćinstva, bilo odraslama ili djeci.

Prag rizika od siromaštva (relativna linija siromaštva) utvrđuje se tako da se za sva domaćinstva izračuna ekvivalentni dohodak po članu domaćinstva. Zatim se utvrđuje srednja vrijednost (medijana) distribucije dohotka i 60% od izračunate srednje vrijednosti čini prag rizika od siromaštva. Prag rizika od siromaštva iskazuje se u eurima.

Stopa rizika od siromaštva predstavlja udio lica (u ukupnoj populaciji) čiji je ekvivalentni dohodak manji od relativne linije siromaštva. Ova lica nijesu nužno siromašna, već samo imaju veći rizik da to budu. Kako i samo ime kaže, ovaj indikator ne mjeri nivo siromaštva, već rizik da obuhvaćeni pojedinac bude siromašan, odnosno da ima teškoća da obezbijedi sredstva za standard uobičajen u svojoj zemlji. Obzirom da se stanovnici tj. njihov raspoloživi dohodak poredi međusobno, a ne sa nekim objektivnim mjerilom, možemo reći da je stopa rizika od siromaštva više mjera nejednakosti raspodjele dohotka, a ne pokazatelj siromaštva. Ona ne pokazuje, kako

¹ Na primjer, ako domaćinstvo sa jednim članom ima raspoloživi dohodak 5 000 eura, njegov ekvivalentni dohodak će biti takođe 5 000 eura ($5\ 000/1=5\ 000$). Međutim ukoliko to domaćinstvo ima četiri člana, dvoje odraslih i dvoje djece mlađe od 14 godina prema ovoj skali ($1 \times 1 + 1 \times 0,5 + 2 \times 0,3 = 2,1$), ekvivalentni raspoloživi dohodak po ekvivalentnom odraslom članu će biti 2 381 eura ($5\ 000/2,1=2\ 381$) i dodjeljuje se svakom članu domaćinstva, bilo odraslama ili djeci.

ističe Eurostat, koliko je osoba siromašno, nego koliko njih ima raspoloživi dohodak ispod praga rizika od siromaštva. Da bi podaci o siromaštvu bili uporedivi važno je koristiti istu liniju siromaštva, kao i definicije ključnih koncepata. Stopa rizika od siromaštva se u svim evropskim zemljama koristi kao osnovni indikator relativnog siromaštva. Iz toga proizilazi njena osnovna prednost - uporedivost. Poređenje stopa rizika od siromaštva između zemalja uzima u obzir razlike u životnom standardu između tih zemalja budući da se linija siromaštva u svakoj zemlji formira relativno u odnosu na životni standard zemlje. Zbog toga se može desiti da lice koje je u riziku od siromaštva u bogatijoj zemlji ne bude u riziku od siromaštva u „manje bogatim“ zemljama.²

Relativni jaz rizika od siromaštva predstavlja razliku između relativne linije siromaštva i medijane ekvivalentnog dohotka lica koja su ispod praga rizika od siromaštva.

Disperzija oko praga rizika od siromaštva pokazuje procenat osoba koje su u riziku od siromaštva kada je relativna linija siromaštva postavljena na 40%, 50% ili 70% medijane ekvivalentnog dohotka.

Stopa trajnog rizika od siromaštva pokazuje procenat stanovništva koje živi u domaćinstvima u riziku siromaštva u tekućoj godini i u bar dvije od prethodne tri godine. To znači da su ovim pokazateljem obuhvaćeni oni koji se u poslednje četiri godine barem tri godine nalaze u riziku siromaštva. Oni pripadaju trajno ugroženima. Ovaj obračun vrši se na osnovu longitudinalne komponente Ankete o dohotku i uslovima života: tokom četiri godine jedan dio uzorka se ne mijenja (rotacioni panel), tako da se omogućava praćenje istih pojedinaca i domaćinstava tokom četiri godine.

Kvintili – posmatra se kod podjele populacije rangirane prema nekom obilježju na 5 jednakih djelova (svaki dio sadrži 1/5, ili 20% populacije). U populaciji od 1 000 lica, poređanih prema visini prihoda/potrošnje, prvi kvintil je vrijednost prihoda/potrošnje 200 lica po redu.

Kvintilni odnos (S80/S20) poredi ukupan ekvivalentni dohodak gornjeg dohodnog kvintila (20% stanovništva sa najvećim ekvivalentnim dohotkom) sa ukupnim ekvivalentnim dohotkom donjeg kvintila (20% stanovništva sa najnižim ekvivalentnim dohotkom). On je pokazatelj dohodne nejednakosti koji mjeri odnos između prvog i petog kvintila distribucije dohotka.

Gini koeficijent u ovom istraživanju predstavlja mjeru nejednakosti raspodjele ekvivalentnog raspoloživog dohotka. Vrijednost ovog koeficijenta se kreće od 0 do 1, gdje 0 predstavlja savršenu jednakost, tj. sve osobe u društvu imaju jednak dohodak. Što je vrijednost bliža 1, to je dohodna nejednakost veća.

² Na primjer, osoba koja ima ekvivalentni raspoloživi dohodak od 20 000 eura u zemlji sa visokim životnim standardom u kojoj relativna linija iznosi 30 000 eura, nalazi se u riziku od siromaštva. Međutim, sa tim svojim dohotkom od 20 000 eura u manje razvijenoj zemlji sa nižim dohocima građana, gdje je relativna linija postavljena na nižem nivou od recimo 8 000 eura, ta osoba se ne bi nalazila ispod relativne linije, već bi spadala u grupu građana sa visokim dohotkom.

Materijalna deprivacija³ domaćinstva je pokazatelj materijalnih uslova koji utiču na kvalitet života domaćinstva. Stavke materijalne deprivacije su:

- 1) Nemogućnost domaćinstva da priušti adekvatno zagrijavanje stana
- 2) Nemogućnost domaćinstva da priušti veš-mašinu
- 3) Nemogućnost domaćinstva da priušti automobil
- 4) Nemogućnost domaćinstva da priušti 7 dana odmora van kuće godišnje
- 5) Nemogućnost domaćinstva da priušti neočekivani finansijski trošak iz sopstvenih sredstava
- 6) Nemogućnost domaćinstva da priušti telefon
- 7) Nemogućnost domaćinstva da priušti TV u boji
- 8) Nemogućnost domaćinstva da priušti meso ili ribu u obroku svaki drugi dan
- 9) Kašnjenje sa plaćanjem rente, rate za stan ili drugog kredita ili komunalnih usluga za stan u kojem domaćinstvo boravi.

Stopa materijalne deprivacije je pokazatelj finansijske nemogućnosti domaćinstva da priušti najmanje 3 stavke (od mogućih 9) materijalne deprivacije.

Stopa izrazite materijalne deprivacije je pokazatelj finansijske nemogućnosti domaćinstva da priušti najmanje 4 stavke (od mogućih 9) materijalne deprivacije.

Intezitet rada predstavlja odnos ukupnog broja mjeseci u kojima su svi radno sposobni članovi domaćinstva radili u referentnom periodu i ukupnog broja mjeseci koje su ti isti članovi domaćinstva teoretski mogli raditi u tom istom razdoblju. Radno sposobni članovi domaćinstva su osobe starosti od 18 - 59 godina, s tim da se isključuju studenti u starosnoj grupi od 18 - 24 godine. Intezitet rada može biti veoma nizak (0 - 0,20), nizak (0,20 - 0,45), srednji (0,45 - 0,55), visok (0,55 - 0,85) i veoma visok (0,85 - 1). Npr. nizak intezitet rada se odnosi na domaćinstva u kojima su radno sposobni članovi radili između 20% i 45% od ukupnog broja mjeseci u kojima su mogli raditi tokom referentnog perioda.

Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti (AROPE) pokazuje udio lica (u ukupnoj populaciji) koji su u riziku od siromaštva ili su izrazito materijalno deprimirani ili žive u domaćinstvima veoma niskog inteziteta rada.

Najčešći status aktivnosti predstavlja status lica starijih od 17 godina koji je trajao duže od šest mjeseci u godini koja prethodi godini anketiranja.

Usklađenost sa propisima EU

Anketa o dohotku i uslovima života sprovodi se u skladu sa [Regulativom \(EC\) br. 1177/2003](#), koja je okvir za cijelo istraživanje, kao i u skladu sa DocSILC065 (Methodological guidelines and description of EU-SILC target variables).

³ Nemogućnost da se priušte određene stavke materijalne deprivacije se zasniva na subjektivnoj procjeni pojedinca da li njegovo domaćinstvo može da priušti odgovarajuće stavke materijalne deprivacije.

Izdaje i štampa Uprava za statistiku Crne Gore (MONSTAT)
81000 Podgorica, IV Proleterske 2 (+382) 20 230 - 811, faks (+382) 20 230 - 814

Metodologiju pripremio:

Odsjek statistike uslova života i socijalnih usluga

Tel. + 382 20 230 - 969

contact@monstat.org